

XII edició | 2022

Ciutats

Defensores

dels Drets

Humans

Primavera: 25 abril - 4 maig

Tardor: 3 - 11 octubre

@ciutatsdh
#ciutatsDH
ciutatsdretshumans.cat

ÍNDEX

El projecte..... 3
 XII edició: eixos temàtics..... 3
 Els defensors i defensores de la gira de primavera..... 5

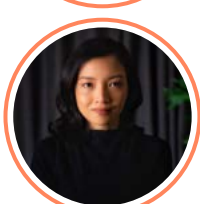
Mike Anane 5

Yurany Cuellar 8

Morena Herrera 12

Maria Sol Taule 16

Nataniel Hernández 20

Vania Arana 23

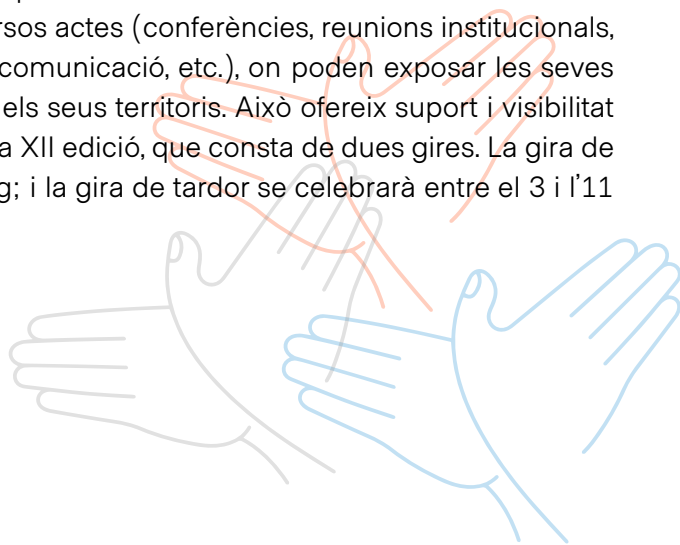
Municipis, entitats i institucions participants XII edició..... 27
 Declaració institucional 2022..... 28
 Campanya de suport a defensors i defensores empresonats..... 30

EL PROJECTE

Ciutats Defensores dels Drets humans és un projecte coordinat pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament i gestionat per la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat amb la participació de 28 ajuntaments i 9 entitats i institucions catalanes implicades en la defensa i promoció dels drets humans a escala local i global.

Des del 2013 treballem conjuntament per visibilitzar i acompanyar la tasca de les persones defensores dels drets humans i denunciar la persecució que pateixen enfortint les xarxes de suport i protecció i millorant el coneixement, la promoció i la defensa dels drets humans entre la ciutadania catalana.

El fil conductor del projecte és l'estada a Catalunya d'un grup de defensors i defensores dels drets humans d'arreu del món. En el marc de la visita, participen en diversos actes (conferències, reunions institucionals, activitats en centres educatius, trobades amb mitjans de comunicació, etc.), on poden exposar les seves reivindicacions i compartir la tasca que desenvolupen en els seus territoris. Això ofereix suport i visibilitat internacionals als i les activistes. Aquest any se celebrarà la XII edició, que consta de dues gires. La gira de primavera se celebrarà entre els dies 25 d'abril i 4 de maig; i la gira de tardor se celebrarà entre el 3 i l'11 d'octubre.

XII EDICIÓ: EIXOS TEMÀTICS

Els defensors i defensores de drets humans són persones que, de manera individual o col·lectiva, treballen per promoure o protegir els drets humans, principalment a escala local o regional. Contribueixen a l'eliminació efectiva de totes les violacions de drets humans i al desenvolupament de les llibertats fonamentals dels pobles i individus, i a la construcció de societats més justes, tenint com a principis la igualtat, la no discriminació i la dignitat humana.

Defensa de la terra i el medi ambient

El model actual d'explotació dels recursos naturals ha provocat danys ambientals irreparables com la contaminació dels rius i mars, l'augment dels gasos d'efecte hivernacle o la desforestació, però també ha expulsat de les seves terres a milers de comunitats que vivien en els territoris on s'extreuen matèries primeres.

Des de fa anys, els defensors i defensores de la terra i el medi ambient han lluitat contra els megaprojectes d'economia extractiva d'empreses nacionals i transnacionals que exploten els recursos dels seus territoris, arrassen conreus, rius, mars i deixen comunitats senceres sense els seus mètodes de subsistència tradicionals. A moltes persones, la lluita els ha costat la vida. Segons l'organització de defensa dels drets humans Front Line Defenders, de les **358 persones defensores de drets humans assassinades el 2020, el 59% defensava la terra, els drets dels pobles indígenes i el medi ambient.**

El paper de les persones defensores és fonamental per frenar les conseqüències del canvi climàtic i conservar els boscos i ecosistemes. Les agroempreses, la mineria, la tala i el petroli són els sectors que provoquen més conflictes amb les persones defensores del territori, alhora que provoquen l'acceleració del canvi climàtic.

Defensa de les dones i el col·lectiu LGTBIQ+

Les defensores de drets humans s'enfronten a amenaces concretes pel simple fet de ser dones com la violència de gènere, campanyes de desprestigi que se centren en la seva vida privada, l'exclusió en la participació de les organitzacions, amenaces, atacs contra les seves famílies...

És necessari que els estats incorporin mesures de protecció amb enfocament de gènere per les dones i particularment les dones defensores i així garantir la seva participació en totes les esferes de la societat. Alguns dels principals drets que reivindiquen les defensores de drets humans arreu del món són el dret a la vida, el dret a la no discriminació a l'hora d'accedir a la terra i als recursos naturals, el dret a no ser maltractades ni agredides sexualment pel simple fet de ser dones, el dret a la llibertat, el dret a l'avortament i a decidir sobre el propi cos, el dret a un matrimoni lliure i a decidir sobre la seva vida sexual i reproductiva, el dret a poder viure amb llibertat la seva orientació sexual i la seva identitat de gènere, el dret a migrar amb seguretat, el dret a la pau, el dret a la vida política i pública, a ocupar càrrecs en la presa de decisions de les organitzacions, el dret a l'educació...

Arreu del món, les persones del col·lectiu LGTBIQ+ pateixen discriminacions constants, reben insults, amenaces i són víctimes d'agressions físiques i sexuals. Per tant, és important educar en la diversitat i garantir els drets fonamentals de les persones del col·lectiu LGTBIQ+.

Dret a la pau, drets civils i polítics

Els drets civils i polítics protegeixen els ciutadans de possibles violacions dels governs, organitzacions privades i persones, garantint la seva participació en la vida política sense cap mena de discriminació. Es consideren drets civils la garantia de la integritat física i mental de les persones, així com la seva vida, i la protecció davant discriminacions per raça, ètnica, gènere, nacionalitat, orientació sexual o religió. A més, inclouen drets com la llibertat d'expressió i opinió, el dret a la privacitat, la llibertat de premsa, de religió, de circulació i de reunió. Els drets polítics inclouen el dret a una tutela judicial efectiva, a un judici imparcial, el dret a participar en la societat civil i política -drets d'associació, dret de reunió, dret al vot i a la defensa pròpia.

Les persones defensores dels drets civils i polítics treballen per garantir els drets d'altres persones que lluiten per viure en societats més justes i equitatives i per l'eliminació efectiva de qualsevol mena de discriminació.

Drets de les persones migrades i refugiades

Els esdeveniments de les últimes dècades, provocats entre altres causes per les desigualtats de poder entre el nord i el sud -la guerra a l'Afganistan i a Síria, els moviments massius de població a l'Amèrica Central a conseqüència de crisis econòmiques i socials, les crisis i guerres civils a l'Àfrica subsahariana- han provocat la migració de milions de persones arreu del món, que s'han desplaçat internament i també han alçat la vista cap a Europa i als Estats Units per trobar un lloc segur on començar una nova vida. En aquests casos, lluny d'acceptar-los, les fronteres s'han tornat més reals que mai i els països del nord han construït murs i externalitzat fronteres per evitar la seva arribada.

El dret a migrar, a demanar asil i a refugiar-se són drets humans fonamentals. La gent abandona els seus països per motius molt diversos. En alguns casos, fugen de la violència o la pobresa extrema. En altres, han de marxar perquè són perseguits per defensar el territori, per la seva orientació sexual o de gènere o per desastres naturals. Quan arriben a una nova destinació, moltes vegades han d'enfrontar-se al racisme institucional i a la xenofòbia i la discriminació per part de la societat d'acollida.

Mike Anane

“Ghana, Togo o Nigèria no poden fer-se servir per enterrar les deixalles nocives d’altres països.”

Mike Anane és periodista i activista mediambiental guardonat amb l’United Nations Environment Programme Global 500 of Honour. Durant més de 20 anys, Anane ha documentat i investigat l’enviament il·legal d’escombraries electròniques des dels països del Nord global a Ghana. Tercer fill d’una família d’Accra, recorda una infància en la qual, sota la pluja, els nens i les nenes jugaven al riu i la llacuna de la capital. Llavors el manteniment familiar era la venda de productes agrícoles i peix del generós oceà. «Ara això s’ha convertit en un abocador de deixalles electròniques que contamina l’oceà, l’aire i la terra», lamenta. «Al principi arribaven televisors, després ordinadors, telèfons... És incontrolable, i res ha canviat en aquests 20 anys», afegeix.

A Accra, impacten les imatges de nens i nenes menors d’edat entre muntanyes de deixalles electròniques mentre inhalen el fum negre provinent de la crema de material per obtenir metalls com el coure. És una forma de vida que explica la pobresa latent a Àfrica. En el cas de Ghana, la falta d’oportunitats afecta tot el país, però sobretot la regió nord, on el canvi climàtic fa estralls i obliga famílies senceres a moure’s als centres econòmics del país. Per això arriben

més persones a Accra, concretament als barris-abocadors com Agbogbloshie, on poden aconseguir un o dos dòlars al dia per sobreviure. De fet, les prop de 50.000 persones que l’habiten no són les més desfavorides de la capital: existeix una forma de vida estable al voltant de la ferralla, la mateixa que generem i consumim al Nord global.

Per denunciar aquesta situació, per demostrar la doble moralitat d’Occident, Mike Anane ha estat amenaçat. «Incomodes a persones quan parles d’empreses europees que, per voler guanyar molts diners, incompleixen les seves promeses, en aquest cas reciclar adequadament», reconeix. Però no es rendeix, més aviat repta, i continua recopilant informació per enjudiciar algun dia aquestes companyies. «Els productors tenen l’obligació de cuidar que els seus productes siguin reciclats de manera apropiada. No ho han fet; no ho fan. Tenint en compte l’impacte mediambiental i sanitari, n’hi ha prou per denunciar-los».

Les implicacions dels dispositius electrònics que consumim

El consum desmesurat de productes electrònics té conseqüències que no sempre coneixen les persones que els fan servir. Renovar un dispositiu, en molts casos, comporta desfer-se de l’antic, que acaba en mans dels qui aprofiten els seus últims espertenechs de vida útil. I què passa després en l’escala, quan aquest producte és inservible? Doncs que es converteix en deixalla electrònica i, en la majoria de casos, és enviada a països empobrits. Així, sobretot a Àsia i Àfrica, neixen els abocadors electrònics que congreguen persones desfavorides a la recerca d’oportunitats; per un o dos dòlars diaris, esbocinen i cremen els productes electrònics per extreure’n els metalls mentre s’enverinen per la inhalació de metalls pesants i contaminen la terra, l’aire i l’oceà.

El 2019, segons l’estudi ‘*The Global E-waste Monitor 2020*’, l’ésser humà va generar més de 56 milions de tones de ferralla electrònica: en consum per habitant, 16,2 quilograms a Europa; 16,1 a Oceania; 13,3 a Amèrica; 5,6 a Àsia; i 2,5 a Àfrica. De tota ella, només el 17% va ser reciclada de manera apropiada, principalment a Occident, mentre que oficialment es desconeix on va acabar el 83% restant. I encara que es recicli més i millor, produïm 9 milions de tones anuals més de ferralla i arribarem als 74 l’any 2030. «L’increment de les deixalles electròniques es deu, principalment, a la major taxa de consum, els cicles de vida més curts i les poques opcions de reparació», sosté l’informe.

Les xifres espanten, sobretot als països que, malgrat ser els que menys consumeixen, acaben vivint sobre aquests dispositius desfasats d’Apple, Samsung, HP, Toshiba, Philips, LG, Xiaomi... Això passa perquè els estats que produeixen i consumeixen productes electrònics, principalment els més rics, no controlen les empreses encarregades de reciclar-los. Existeix connivència, s’entén, perquè enviar les deixalles electròniques a països empobrits és més barat que

reciclar-la. És il·legal, i la manera de fer-ho és considerant la ferralla com a producte de segona mà. D'aquesta manera, els estats se salten les obligacions de la Convenció de Basilea de 1989, operativa des de 1992, segons la qual els 187 països signants es comprometen a no enviar deixalles nocives a països que no disposen de mitjans per al seu adequat tractament. «L'exempció de la Convenció de Basilea per a l'equipament destinat a reutilitzar-se és compatible amb el principal objectiu mediambiental de prevenir la generació d'escombraries», reflecteix *'The Global E-waste Monitor 2020'*, que matisa que no existeix consens sobre allò que, tècnicament, són o no deixalles.

A Àfrica, on acaben molts d'aquests dispositius desfasats, la majoria d'estats no tenen una legislació que abordi el problema, i quan la tenen, com és el cas de Ghana, Nigèria o Costa d'Ivori, la seva implementació és deficitària. Els governs no semblen disposats a alterar la forma de vida establerta al voltant de la ferralla, en part per falta d'alternativa a aquesta economia informal però organitzada i circular que, per cada 1.000 tones descarregades, genera 15 ocupacions en el reciclatge i 200 en la posterior reparació. Així, aquesta situació es reflecteix en la tristament famosa barriada-abocador d'Agbogbloshie, a Accra, Ghana, on diàriament 5.000 persones busquen mantenir-se econòmicament entre la ferralla electrònica produïda i consumida al Nord global.

Entrevista

Accra és un dels principals abocadors d'escombraries electròniques del món. Per què?

És per la producció incessant de dispositius electrònics, que a més estan planejats per quedar obsolets en poc temps. Si compra un telèfon, un televisor o un ordinador, en dos o tres mesos hi haurà nous models al mercat. Està planejat; és una estratègia deliberada perquè els productors obtinguin beneficis. Les empreses han de fer canvis i dissenyar productes que puguin reciclar-se i reutilitzar-se i no siguin deixalles tan aviat surten de la fàbrica. Es podria dir també que els consumidors han estat programats per comprar, comprar i comprar. Han de canviar els seus hàbits, adquirir només allò que és necessari i conèixer les implicacions del producte que compren, perquè la producció i el consum de dispositius electrònics tenen conseqüències greus.

Per què no funciona la Convenció de Basilea?

Els governs no respecten aquest tractat internacional. Segons aquesta convenció, es poden enviar productes electrònics mentre funcionin, però el que passa és que amb aquesta excusa envien escombraries electròniques que acaben a Ghana, a Àfrica.

Ghana ha introduït lleis per pal·liar el problema generat per les escombraries electròniques, però la seva implementació és deficient. De fet, el govern culpa el Nord global. Hi està d'acord?

El Govern denuncia l'enviament d'escombraries electròniques des dels països desenvolupats. M'agradaria que anés més enllà i l'enviés de tornada als vaixells que la transporten. Ells diuen que intenten frenar l'arribada de deixalles electròniques, però és insuficient. No obstant això, principalment culpo els països que envien aquestes escombraries. Nosaltres no tenim la capacitat per detenir-ne el flux: hi ha pobresa, corrupció, malària. A vegades, els problemes superen els governs. Per això espero que els països rics tinguin consciència, sobretot perquè tenen els mitjans per controlar la situació, com fan amb les armes.

Qui són els residents d'Agbogbloshie, el barri-abocador més famós d'Accra?

En els abocadors es veuen joves des dels sis anys que intenten extreure metalls, sobretot el coure. Alguns viuen allí i altres resideixen en barris pròxims. Per descomptat, hi ha gent més gran, de més de 19 anys, i també alguna nena. Són pobres, però no diria que són la classe més baixa. Hi ha persones que arriben des d'Accra, des de Nigèria o des de Costa d'Ivori. Quan la gent té dificultats per obtenir diners va als abocadors i trenca i crema escombraries electròniques.

Està demostrat que aquesta forma de vida té efectes perjudicials per a la salut. Coneix el cost generat per les malalties relacionades amb la contaminació?

Tenim el sistema de salut nacional, que és bo, però la gent que treballa als abocadors, excepte en casos molt seriosos, no va als hospitals. A Ghana no hi ha estudis sobre les malalties provocades per aquesta forma de vida, però és evident la contaminació de l'aire, el sòl i l'aigua. Hi ha persones que no poden fer esport, que pateixen malalties per la contaminació provocades pels metalls pesants que acaben en la terra.

Per falta d'oportunitats, hi ha persones acostumades a aquesta forma de vida, i en alguns casos no volen desmantellar els abocadors. Quina alternativa proposa?

Existeixen alternatives. Algunes persones porten molt temps treballant als abocadors. Han après tècniques que podrien fer servir en plantes de reciclatge d'escombraries electròniques, o podrien aprendre una altra professió que no tingui conseqüències perjudicials per a la seva salut. Caldria formalitzar una indústria del reciclatge amb mesures de seguretat apropiades.

Millors mesures de seguretat no canviarien la realitat: que Ghana continuï sent un dels principals abocadors del món. No existeix un altre futur econòmic possible per a Ghana i Àfrica?

Cada país hauria de tenir les seves pròpies plantes de reciclatge. D'Accra, les deixalles electròniques són enviades a Ashanti, l'oest i l'est del país. Se'n poden trobar al carrer, darrere de les cases, en tot el país. Ghana, Togo o Nigèria no poden fer-se servir per enterrar les escombraries nocives d'altres països: és una violació de la Convenció de Basilea. Per això dic no, Ghana no hauria de ser un abocador d'Occident.

I per què les deixalles electròniques arriben a Ghana i no a Libèria?

Les grans companyies han sabut amagar la ferralla electrònica als contenidors. Al principi no s'amagaven, arribaven els contenidors directament, però arribat un punt van començar a amagar-la als cotxes, entre la roba. Si mira a altres països d'Àfrica, no trobarà molts ports amb la frenètica activitat del d'Accra, que té bones infraestructures per al trànsit de contenidors i mercaderies a Àfrica.

Ghana s'ha convertit en un dels principals mercats del món de roba de segona mà. És una tendència nova?

És una pràctica antiga, però recentment la moda de ràpid consum ha fet que hi hagi més escombraries a Àfrica. Ens arriba molta roba que no serveix. He vist botes d'hivern, d'esquiar, a Ghana. I després hi ha l'ús del polièster i altres fibres sintètiques. Són peces barates, de mala qualitat, en molts casos inservibles, que acaben sent cremades i contaminant l'atmosfera o, si no, matant peixos al fons l'oceà.

Yurany Cuellar

“Ja fa massa anys que patim els efectes dels governs d’extrema dreta que només governen per a les elits i l’empresariat del país.”

Yurany Cuellar és una activista colombiana que treballa per la defensa dels drets de les dones rurals i camperoles. Des de fa anys, el seu compromís es vehicula a través de l’Asociación Campesina del Valle del río Cimitarra (ACVC), una organització que aglutina més d’un centenar de Junes d’Acció Comunal i altres agrupacions comunitàries de diversos municipis de la regió del Magdalena Medio.

La tasca de l’ACVC, que arrenca a mitjans dels anys 90, s’emmarca en la defensa integral dels drets humans, i promou la lluita per l’accés a la terra i la dignificació de la vida camperola. A més, des de l’ACVC s’impulsen projectes productius i de seguretat alimentària, de desenvolupament regional i de foment dels processos organitzatius camperols. Al 2010, l’entitat va rebre el Premi Nacional de Pau, atorgat pel el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), la Fundació Friedrich-ErbertStiftung de Colòmbia, diversos mitjans de comunicació i altres organitzacions. El setembre del 2020, l’organització va ser reconeguda amb el Premi Nacional a la Defensa dels Drets Humans a Colòmbia, concedit per l’ONG Diakonia i Act Iglesia Sueca, en la categoria de Procés social comunitari.

El treball de defensa dels drets de les dones va engegar-se a l’ACVC al 2005. La Yurany Cuellar explica que va ser aleshores “quan les dones camperoles van alçar les seves veus per ser escoltades”. Es van crear els primers comitès de dones, que l’ACVC va enfortir amb iniciatives

productives i econòmiques. El 2017 es va conformar la Coordinadora de Mujeres de la Zona de Reserva Campesina (ZRC) del Valle del Río Cimitarra, on participen delegades dels quatre municipis de la ZRC (Cantagallo, San Pablo, Remedios i Yondó). Cuellar, com a coordinadora de gènere de l’ACVC, va ser una de les fundadores d’aquesta Coordinadora de Mujeres.

Poc després, l’agost del 2018, l’articulació de les dones camperoles de l’ACVC va adquirir solidesa i amplitud amb el naixement de la Coordinadora de Mujeres del Nororiente Colombiano. A més de l’ACVC, a la plataforma s’integren la Corporación Acción Humanitaria por la Convivencia y la Paz del Nordeste Antioqueño (CAHUCOPANA), l’Asociación de Hermandades Agroecológicas y Mineras de Guamocó (AHERAMIGUA), l’Asociación Campesina del Catatumbo (ASAMCAT) i diferents Espais Territorials de Capacitació i Reincorporació de les persones desmobilitzades de les FARCEP. Cuellar, que és una de les impulsores d’aquesta nova Coordinadora, explica que l’objectiu ha estat enfortir les agendes de pau i crear un programa conjunt per defensar els drets de les dones camperoles, per incidir políticament en els espais de presa de decisions.

Mandat de Duque: passos enrere

Colòmbia és un dels països amb més desigualtat pel que fa als ingressos i amb més informalitat en el mercat laboral de Llatinoamèrica, segons [dades](#) del Banc Mundial. Es tracta d’un país amb una economia basada en un clientelisme polític en el qual les grans empreses a dures penes paguen impostos. Això fa que el país es caracteritzi per tenir un model econòmic excloent. Els problemes als quals les comunitats han hagut de continuar fent front d’ençà que Iván Duque va assolir el poder l’agost del 2018 han tingut diverses naturaleses: conflictes territorials, ambientals, armats i altres. No són problemes nous, sinó que fa anys que s’arrossegueuen.

Segons el Departament Administratiu Nacional d’Estadística (DANE) gairebé [la meitat de la població colombiana](#) (el 42,5%) viu en situació de pobresa i 7,5 milions de persones pateixen una pobresa extrema. Al camp, el territori és ric en petroli i altres recursos naturals, molt disputats per una sèrie d’actors tant nacionals com internacionals; però els camperols i camperoles continuen patint les represàlies dels poderosos i continuen sense tenir accés als recursos de la terra. “D’aquí neixen els processos de resistència i organitzatius i és aquí on ens continuem trobant, resistint contra unes polítiques d’un Estat que no governa per a nosaltres. Nosaltres no som lliures: no podem decidir sobre el nostre territori i això genera moltes desigualtats socials, condicions de pobresa extrema i guerres”, explica Yurany.

A més, el 2021, el govern de Duque, qui té desenes de processos judicials oberts per vincles amb massacres dutes a terme pels paramilitars, l'assassinat de població civil a mans de l'exèrcit colombià i l'enriquiment il·lícit, [ha reactivat les aspersions amb glifosat](#) dels cultius de fulla de coca, que havien quedat interrompudes el 2015 per recomanació de l'Organització Mundial de la Salut i després de diverses protestes de les comunitats.

Davant aquesta situació de pobresa sistèmica i estructural i de violència per part de les autoritats, l'any 2019 la població colombiana va sortir en massa als carrers per protestar: el descontentament social acumulat va fer que Colòmbia esclatés. És el que es coneix com el Paro Nacional. Els motius eren de diversa índole: qüestionament d'un model econòmic que engrandia l'esquerda social, una implementació precària dels Acords de Pau, l'assassinat de líders socials o la falta d'oportunitats. Va ser llavors quan va arribar la pandèmia. Si bé el moviment al carrer va quedar momentàniament aturat, un any després, l'abril del 2021, la població colombiana va tornar a sortir al carrer. Els endarreriments en la campanya de vacunació contra la Covid-19 no van ajudar a calmar els ànims dels colombians i colombianes.

El detonant, però, va ser una [proposta de reforma tributària](#) que pretenia apujar un 19% els impostos de les classes treballadores a través dels productes bàsics. Amb aquesta mesura, que el govern de Duque va anomenar "Llei de Solidaritat Sostenible", es volia recaptar 23,4 bilions de pesos (uns 6.302 milions de dòlars) per sanejar les finances públiques després que el país quedés sumit en una crisi sanitària, econòmica i social profunda a causa de la pandèmia. En aquest context, el 3 de maig del 2021 Alberto Carrasquilla, ministre d'Hisenda, va haver de [dimitir](#).

L'ONG Temblores, la Universidad de los Andes, Amnistia Internacional i el PAISS (Programa de Acción por la Igualdad y la Inclusión Social) escrivien en un [comunicat](#): "La repressió amb què l'Estat ha decidit enfrontar els reclams de la ciutadania ha deixat un lamentable balanç d'almenys 4.687 víctimes de violència per part de membres de la Força Pública distribuïdes així: 1617 víctimes de violència física, 44 homicidis presumptament comesos per membres de la Força Pública, 2005 detencions arbitràries en contra de manifestants, 784 intervencions violentes en el marc de protestes pacífiques, 82 víctimes d'agressions oculars, 228 casos de trets amb arma de foc, 28 víctimes de violència sexual i 9 víctimes de violència basada en gènere". El govern de Duque va [justificar l'ús de la força](#) i la violència assegurant que darrera les protestes s'hi trobaven grups "terroristes" i "organitzacions criminals" finançats per dissidències de les FARC i l'EZLN.

Els i les manifestants, però, tenien clares les seves demandes: abolició de la reforma que es proposava, reforma de la policia colombiana i desmantellament de l'ESMAD (Escuadrón Móvil Antidisturbios) i una millor implantació dels processos de pau a través d'un desenvolupament productiu i real de les regions afectades pel conflicte i el respecte per les comunitats dels territoris i els drets humans. Respecte aquest últim punt, cal recordar que, segons [les xifres d'Indezpaz](#) (Instituto de Estudios para el Desarrollo y la Paz), el 2021 es van assassinar 171 líders socials i defensors/es dels drets humans. També van perdre la vida o van desaparèixer 43 signats de l'Acord de Pau i excombatents de les FARC.

29 de maig, canvi de rumb?

El proper 29 de maig hi ha unes eleccions que poden ser determinants a Colòmbia. Totes les [enquestes](#) donen la victòria a Gustavo Petro, del partit Colombia Humana i candidat presidencial per la coalició d'esquerres Pacto Histórico. Yurany Cuellar reconeix que les perspectives són bones i l'activista espera que Petro pugui guanyar a la primera volta de les eleccions. "Tenim fe en què aquestes eleccions poden canviar les coses, però també som realistes i sabem que necessitem molts anys per a que la transformació dels territoris sigui total. En aquest país, les desigualtats són immenses".

Entrevista

Com és el feminisme camperol i popular pel qual aposteu?

És un feminisme que construïm les dones des de la base. Un feminisme inclusiu, perquè homes i dones entenguem que ens hem de mirar amb respecte, que hi ha un deute històric cap a les dones i que cal rescabalar tot allò que l'Estat i la societat han fet a les dones. El feminisme camperol és una forma de lluita que reclama el reconeixement de les aportacions de les dones al desenvolupament econòmic, social i polític dels nostres territoris. Connecta amb la identitat camperola, com una força d'unitat per a la defensa de la terra, el territori, la sobirania alimentària i les llavors natives. Defensa la igualtat i l'equitat, que ens ha de permetre veure'ns com a iguals i generar accions que garanteixin la participació activa i efectiva de les dones en tots els àmbits de la societat. Implica l'enfortiment polític organitzatiu i l'empoderament femení, amb el desenvolupament d'escoles de formació política amb enfocament de gènere i drets humans de les dones. I per últim, promou la sororitat i la complicitat, que ens fan créixer des de les diferències.

Què espereu, del proper govern colombià, en matèria de gènere?

Continuem demanant que hi hagi polítiques de l'Estat colombià que ajudin a mitigar les violències cap a les dones. Si bé hi ha moltes lleis que ens protegeixen, són paper mullat, perquè no s'apliquen.

Precisament, un dels objectius amb què va néixer la Coordinadora de Mujeres Campesinas del Nororiente Colombiano (CMCNC) va ser per visibilitzar les aportacions de les dones a les seves comunitats. Quines destacaríeu?

D'entrada, la creació d'espais de trobada perquè les dones puguin parlar i debatre sobre les necessitats i la situació de les dones camperoles i rurals. A continuació, la definició d'una agenda programàtica per fer incidència a nivell local, nacional i internacional. I per últim, la formació de les líders camperoles com una oportunitat per a les dones de formar-se políticament per a la defensa dels seus drets fonamentals.

La CMCNC es va posar en marxa amb el lema "Con la mujer en casa, la reforma agraria se atrasa".

És un lema amb què s'ha estat treballant des que vam començar a constituir un espai nacional de dones camperoles que estem en territoris de Zonas de Reserva Campesinas. El lema va néixer cap al 2015, per trencar la cultura masclista que entén que les dones hem nascut només per estar a casa. Pretén animar i impulsar les dones perquè siguin més presents en els espais públics, on poden defensar els seus drets. Com a dones camperoles, des de casa no defensarem la reforma agrària integral ni lluitarem contra un govern que només busca acabar amb la pagesia.

Amb quins obstacles es troben les dones camperoles de cara a una participació política efectiva?

Són diversos. En primer lloc, tenim el reduït accés de les dones camperoles a l'educació i a la formalització i la titularitat de les terres. En segon lloc, hi ha la baixa participació política de les dones camperoles en els espais de presa de decisions. En tercer lloc, cal parlar de la inexistència de programes de salut sexual i reproductiva per a les dones camperoles, així com de serveis d'atenció integral.

Com treballeu, des de la Coordinadora de Mujeres de l'ACVC i la CMCNC, per promoure l'erradicació de les violències masclistes?

No tenim una recepta. Hem estat treballant en un procés de formació amb les comunitats camperoles, amb dones i homes del territori. Aquest procés ha permès entendre que cal enfortir els espais de les dones camperoles, i que les dones hem d'estar presents en els espais de decisió política. Hem desenvolupat moltes accions de sensibilització en temes de gènere i, com a estratègia, hem entès que ens cal un diàleg amb els homes. Al principi no aconseguíem arribar a cap acord, perquè sempre xocàvem i no se solucionava res. Vam veure la necessitat de trobar-nos.

Quina és la fortalesa d'aquests intercanvis?

Aquests projectes ens permeten incidir en les comunitats i treballar en la defensa dels territoris, els drets humans i les dones. La nostra missió és enfortir els espais organitzatius i els escenaris per a crear un mar de context polític en el qual el canvi sigui possible. Aquests espais ens han permès generar-ne d'altres de trobada; espais d'intercanvi en els quals cada comunitat dona a conèixer les realitats del seu territori. Ens enriquim a partir de les experiències de les altres i n'aprenem, al temps que generem accions conjuntes.

La CMCNC treballa, a més, amb exguerrillers en procés de reincorporació.

En la nostra agenda, el treball per la pau és fonamental. Per això, acompanyem el procés de reincorporació i garantim la participació de les dones en tots els espais de formació i visibilització. Dins de l'estructura de la Coordinadora hi ha un espai per la delegada de reincorporació, que té veu i vot en la presa de decisions.

Com heu viscut a les comunitats la crisi ocasionada per la Covid-19?

Durant aquests dos anys de pandèmia ens hem adaptat al moment i a les dinàmiques. La situació ha aguditzat el tema de la salut, però la vacunació ens ha ajudat a reduir l'impacte del virus. Hem impulsat l'organització, l'autoprotecció, les cures tant individuals com col·lectives i tot s'ha convertit en un aprenentatge per a futures situacions similars. Mai havíem viscut quelcom tan complicat: teníem coneixement d'epidèmies d'altres èpoques, però no ho havíem viscut com aquesta. Ha estat un aprenentatge organitzatiu.

El proper 29 de maig, Colòmbia viurà una jornada electoral decisiva. Totes les enquestes donen la victòria a Gustavo Petro. Té fe en un nou govern que canviï el rumb del país?

Actualment a Colòmbia estem vivint moments importants que no podem desaproveitar. El context actual ens pot portar a una transició cap a una vida amb més garanties. Ja fa massa anys que patim els efectes dels governs d'extrema dreta que només governen per a les elits i l'empresariat del país. En aquest país, mai hi ha hagut alternatives de govern, per això ara ens trobem davant una oportunitat única. No obstant això, no serà fàcil, perquè aquesta gent no vol marxar del poder. Per això encara hi ha por, temor i incertesa; i he de confessar que el silenci de l'ultradreta ens preocupa.

Què demanaríeu al nou govern?

Que treballi en el compliment dels acords. No podem seguir vivint en un país en el qual la guerra vagi abans que la salut, l'educació, el benestar de les comunitats o l'habitatge digne, entre altres. Fins al moment, l'Estat colombià no ha complert amb allò que es va pactar i s'ha evidenciat amb la mort de companys i companyes, empresonaments, manca d'oportunitats, dificultats per al lliure desenvolupament i amenaces. Les comunitats continuarem treballant, però necessitem voluntat política. En aquest nou context, respectar l'Acord de Pau és fonamental; és una política d'Estat que s'ha de complir. A més, s'han d'establir les condicions necessàries perquè es pugui implantar de manera adequada i amb garanties. És una eina de defensa i d'impuls dels processos de pau a Colòmbia. Per a nosaltres, continua sent la nostra bandera.

Com es viuen aquestes properes eleccions a les comunitats?

Com a organització camperola, treballem perquè les comunitats entenguin la importància de l'exercici electoral, però també ens trobem amb gent cansada de tantes mentides i promeses que no s'han complert. Hi ha moltes comunitats amb por al canvi.

El passat mes de febrer van publicar una Declaració Humanitària Nacional.

Vam fer una crida a l'aplicació urgent dels Acords Mínim Humanitaris per poder desenvolupar amb normalitat les eleccions del passat 13 de març. Vam sol·licitar als actors armats una aturada de les hostilitats per garantir el correcte desenvolupament de la jornada. No obstant això ens vam trobar amb diverses violacions dels drets humans, enfrontaments entre l'exèrcit i les comunitats i situacions desagradables.

Morena Herrera

“L'avortament s'ha de veure com una qüestió de democràcia, de justícia social i de salut individual i comunitària.”

Morena Herrera és, possiblement, una de les activistes feministes més conegudes d'El Salvador. Vinculada a la lluita pels drets humans i la llibertat, el seu activisme s'inicia dins el context del moviment estudiantil. “En aquest país no hi havia alternatives, i totes les respostes a qualsevol demanda passaven per la repressió, les massacres i la violència”, explica. L'activista va lluitar com a guerrillera del **Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN)**.

“Abans de signar els Acords de Pau [el 1992], una sèrie de dones ens vam reunir i vam compartir inquietuds. Hi havia moltes situacions que no ens agradaven perquè ens semblaven injustes per a les dones, fins i tot dins la guerrilla. Vam dur a terme algunes protestes i ens vam queixar en diverses ocasions, però aquestes accions no van tenir transcendència”. Per donar cabuda a aquestes demandes, el 1990, dos anys abans que se signessin els Acords de Pau, Morena Herrera va fundar, juntament amb altres companyes, l'organització feminista Las Dignas.

El nom inicial de Las Dignas era “Movimiento de Mujeres por la Dignidad y la vida”. “Els companys ens feien burla i va ser així com vam començar a signar com a Las Dignas. En aquell moment jo ja havia experimentat en carn pròpia i en carn de les meves companyes les problemàtiques associades a l'avortament”. Morena Herrera assegura que va començar a presenciar com hi havia situacions patides per les dones que no s'entien, i en aquest context fou quan ella va començar a lluitar i treballar per la despenalització de l'avortament i pels drets de les dones del seu país. Una carrera de fons que no ha deixat fins avui dia.

Morena Herrera és una de les fundadores de la **Colectiva Feminista para el Desarrollo Local**, que treballa pels drets de les dones salvadorenques en diferents àmbits i que busca tenir una incidència tant nacional com local. “Els nostres esforços estan enfocats a enfortir la capacitat de les dones per a transformar les relacions de poder entre dones i homes. En aquest context, la nostra aposta inclou la necessitat de canviar els imaginaris masculins centrats en la superioritat i les masculinitats hegemòniques, la qual cosa ens ha portat a desenvolupar i implementar processos de formació i sensibilització amb joves, estudiants i docents, així com amb funcionaris públics, perquè des del seu camp també puguin contribuir a la

construcció d'organitzacions i comunitats inclusives i equitatives”, expliquen.

La Colectiva Feminista para el Desarrollo Local actua en diferents àmbits, com el reconeixement dels drets sexuals i reproductius des d'un enfocament integral, laic i científic, la promoció d'una vida lliure de violència de gènere, l'empoderament i l'autonomia econòmica de les dones, o la protecció de les defensores dels drets humans. També aborden projectes per la justícia ambiental i treballen per fomentar una participació ciutadana i política que promogui una societat més igualitària i justa, entre d'altres.

El 2006 es va produir un punt d'inflexió: el New York Times va publicar un **reportatge** sobre una dona que havia patit un avortament i que havia estat condemnada a trenta anys de presó per homicidi agreujat. “En aquell moment, ens vam adonar que la condemna era la punta de l'iceberg i que tot era molt més complex. El cas s'iniciava com una acusació per avortament i es convertia en poc temps en una condemna per homicidi agreujat. Vam trigar quatre anys a treure aquesta dona de la presó, però quan ho vam aconseguir, el 2009, ho vam viure com una veritable victòria. Ens va donar molta força”.

Aquell mateix any, el 2009, Morena Herrera va començar a treballar amb l'**Agrupación Ciudadana por la Despenalización del Aborto**, que lluita per a assolir els següents objectius:

- Promoure la consciència ciutadana per canviar la legislació existent sobre la interrupció de l'embaràs al país.
- Defensar legalment les dones que han estat condemnades o que estan sent acusades per avortament o delictes relacionats.
- Divulgar socialment la necessitat que les dones rebin l'assistència adequada amb la finalitat d'assegurar la seva salut sexual i reproductiva, de tal manera que no hagin de recórrer a avortaments insegurs que posin en risc la seva vida.

Sentències draconianes que van des dels trenta fins als cinquanta anys de presó

El Salvador és un país profundament religiós i amb sectors fonamentalistes que ostenten molt poder econòmic i que tenen molts llaços amb els grans mitjans de comunicació del país. A través de la pressió i les seves accions han aconseguit que les dones que avorten, sigui pel motiu que sigui, siguin perseguides, criminalitzades i estigmatitzades.

Actualment, El Salvador és un dels **pocs països al món** en el qual l'avortament està completament prohibit. Les dones no poden avortar ni que la seva vida corri risc, ni que el fetus tingui una malformació, ni que l'embaràs sigui fruit d'una violació.

Segons l'informe [Del Hospital a la Cárcel. Consecuencias para las mujeres por la penalización sin excepciones, de la interrupción del embarazo en El Salvador 1998-2019](#), publicat per l'Agrupación Ciudadana por la Despenalización del Aborto en El Salvador, "En la investigació realitzada en tots els Jutjats d'Instrucció i Tribunals de Sentència d'El Salvador s'han identificat, entre el període 1998-2019 (...), l'existència de 181 dones a les quals se'ls va iniciar un procés acusades d'avortament, encara que a la meitat d'elles se'ls va canviar posteriorment la tipificació del delictes a homicidi agreujat (...). El nombre més gran de casos de dones processades es va donar entre el 2000 i el 2005, i va disminuir de manera important a partir del 2006, encara que amb un repunt entre 2009 i 2012". És important destacar el perfil socioeconòmic de les dones processades per aquesta causa:

- El 67% de dones que avorten tenen entre 18 i 25 anys.
- Un 24% té un nivell d'estudis molt baix: moltes d'elles inclús són analfabetes.
- El 53% no rep cap mena de salari o ingressos econòmics. La resta són empleades domèstiques, obreres, o exerceixen oficis els ingressos dels quals no superen el salari mínim.
- El 70% de les dones afronta sola aquesta situació; és a dir, l'home responsable de l'embaràs no assumeix cap responsabilitat.

El 54% de les denúncies procedeix dels hospitals que atenen aquestes dones. Les altres denúncies s'originen en l'entorn de la dona. "De totes les dones processades, el 37% van ser condemnades. D'aquestes, el 15% per avortament consentit i propi, i el 22% per homicidi agreujat, temptat o culpós", es pot llegir a l'informe.

Davant aquest escenari, Morena Herrera i les organitzacions amb qui participa i treballa ho tenen clar: "Hem de continuar lluitant per canviar la llei, canviar l'imaginari social i desterrar la condemna social que acompanya l'avortament. Es tracta de la llibertat de les dones".

El Salvador, condemnat

A finals de novembre del 2021, el Tribunal Interamericà dels Drets Humans ([CIDH](#)) va condemnar El Salvador per haver empresonat una dona, Manuela, que havia patit un avortament espontani. "Per les violacions a la llibertat personal, les garanties judicials, la igualtat davant la llei, el dret a la vida, a la integritat personal, a la vida privada, i a la salut, en perjudici de Manuela, així com la violació al dret a la integritat personal, en perjudici dels familiars de Manuela", es pot llegir a la [sentència](#), que marca un abans i un després perquè crea un precedent en el reconeixement dels drets de les dones al país. "La presó preventiva de Manuela va ser arbitrària i viola el dret a la presumpció d'innocència. La seva detenció provisional no va estar prou motivada i es basa en una legislació contrària a la [Convenció Americana](#)".

Manuela, nom fictici, era una dona de pocs recursos econòmics, analfabeta i procedent de l'entorn rural. El 2008 va avortar de manera espontània a casa i a causa de l'hemorràgia, va haver d'anar a l'hospital. La metgessa que la va atendre la va denunciar. Quan la policia va arribar a casa de Manuela i va trobar el fetus, la van detenir i va ser condemnada a trenta anys de presó per homicidi agreujat. El 2010 va morir a causa d'un càncer limfàtic que se li havia detectat i que no havia estat diagnosticat a temps.

Entrevista

Quan comença el seu activisme a favor de les dones i per la despenalització de l'avortament?

El 1992, quan es van signar els Acords de Pau. Em vaig adonar que aquests no contemplaven els drets de les dones d'El Salvador. Jo hi havia cregut, però aquella nit em vaig adonar que a les dones salvadorenques ens estaven robant el dret a la presumpció d'innocència i la seguretat jurídica. De fet, el 1990 havia fundat amb companyes Las Dignas i havia assistit a una trobada feminista llatinoamericana del Carib. Ja en aquella trobada es va parlar sobre la despenalització de l'avortament.

Què va passar el 1997?

Es va canviar el Codi Penal. Quan va entrar en vigència, vam protestar activament, però també hi va haver molt de silenci fruit de l'autocensura. En aquell Codi Penal es contemplava el delictes d' "inducció a l'avortament". Aquest punt no és massa clar i la seva interpretació pot ser molt àmplia. Això va fer que moltes organitzacions i associacions se silenciessin, així com moltes companyes feministes.

Quin paper hi juga l'educació en matèria de salut sexual i reproductiva?

Hi juga un paper fonamental. De fet, la salut sexual i reproductiva també forma part dels nostres eixos de treball. Acompanyem processos d'educació sexual integral a les escoles i en altres espais extraescolars. També fem èmfasi en la formació de docents, ja que tenen un paper molt important a les aules.

Sorpren l'actitud del personal mèdic respecte a l'avortament. La gran majoria de denúncies cap a dones que han avortat es produeix des dels hospitals.

El personal mèdic no té certesa jurídica davant la majoria de casos i els metges tenen por de ser assenyalats com encobridors d'un delictes. Molts dels professionals prefereixen denunciar i no arriscar-se. S'ha de regular el secret professional.

A banda d'estar penat per la llei, l'avortament provoca un profund estigma social, a El Salvador.

En aquest país, el problema respecte a aquest tema és que la gent escolta la paraula "avortament" i automàticament pensa en què s'està cometent un crim, un pecat. Per això és fonamental canviar l'imaginari col·lectiu. L'avortament s'ha de veure com una qüestió de democràcia, de justícia social i de salut individual i comunitària. S'ha d'entendre la complexitat del tema i que la decisió de les dones és completament legítima. Totes les dones han de ser respectades sigui quina sigui la decisió que prenguin, i la societat no pot actuar com a jutge. Hem de respectar les dones com a subjectes morals acreditats per prendre les seves pròpies decisions.

Algunes són acusades inclús quan pateixen un avortament involuntari.

Això està vinculat a la idea que el destí principal de les dones consisteix a ser mares i de la creença de la voluntat de ser-ho.

Hi té a veure, ser de dretes o esquerres?

Hi ha persones de dretes que consideren que aquesta situació ha de canviar i hi ha persones d'esquerres que no són prou conseqüents a l'hora de donar suport a aquestes demandes de les dones. Al final, és un tema de drets humans, no de colors polítics. És un problema en el qual tots i totes hi tenim responsabilitat. Perquè els homes també són responsables dels embarassos. És per això que també apostem per incorporar els homes i els adolescents de manera activa en l'educació sexual.

L'any passat va presentar una proposta per a la despenalització, però el Parlament la va arxivar. Proposàveu la despenalització de l'avortament en cas de violació, quan la salut de la mare correu risc i per malformacions del fetus.

Sí, no es va arribar a discutir al plenari. Hi havia algunes diputades d'esquerra compromeses, però després van tenir dificultats amb els seus partits. L'any passat també vam presentar la reforma Beatriz, i aquest any en presentarem una altra.

Només en aquests tres casos.

Jo penso que El Salvador és un país que encara no està preparat per despenalitzar l'avortament en tots els casos, per això estem duent a terme un litigi estratègic, anem pas a pas.

Esteu treballant perquè el Tribunal Interamericà dels Drets Humans condemni El Salvador pel cas Beatriz. Qui va ser Beatriz?

El 2013, **Beatriz** tenia 22 i ja havia tingut un nen. Ella tenia una malaltia crònica i un embaràs problemàtic, perquè hi havia una malformació del fetus, una anomalia encefàlica. Per no repetir l'experiència del part anterior i perquè realment la seva vida estava en perill, va demanar una interrupció de l'embaràs. Fins a quinze metges especialistes van recomanar aquesta interrupció. El cas es va portar fins al Tribunal Interamericà dels Drets Humans, que també va aprovar el cas. Tot i que es va propiciar el marc jurídic necessari, la van fer esperar fins a la 26a setmana d'embaràs. Finalment, li van aplicar un procediment per cesària i no es va considerar avortament. El sofriment de Beatriz va ser molt alt i ella va morir el 2017 a causa d'una salut que havia quedat molt deteriorada.

Què s'ha fet o s'està fent?

Ella no volia que altres dones haguessin de passar pel que va passar ella, i és per aquest motiu que, en representació seva, vam presentar una **demanda** davant la Comissió Interamericana de Drets Humans. Recentment, la Comissió ha enviat al Tribunal Interamericà dels Drets Humans, ja que es considera que El Salvador va incomplir la llei. Veurem què passa, però tenim esperança.

Maria Sol Taule

“El red-tagging consisteix en la difamació, la desacreditació o el desprestigiar de qualsevol persona que pensi diferent al que marca el govern. S'utilitza com a arma per fer callar els activistes i els dissidents.”

És una advocada filipina que defensa legalment persones que no tenen recursos econòmics per pagar un acompanyament jurídic, especialment activistes i defensores i defensors de drets humans criminalitzats des de les institucions de l'Estat. Llicenciada en Dret i en Administració Pública i Governança per la Universitat Politècnica de Filipines, la Maria Sol Taule treballa des de l'any 2011 amb Karapatan, una aliança d'organitzacions, col·lectius i programes que defensen els drets humans.

Karapatan monitora i documenta violacions de drets humans, proporciona assistència a les víctimes, i impulsa accions de formació i sensibilització. En un context d'intensa repressió, les cares visibles de l'organització reben sovint atacs i amenaces de mort, i a l'oficina de l'entitat s'han viscut diversos incidents. Taule, per la seva banda, ha rebut atacs a través d'Internet, sobretot de les xarxes socials. Són trols i persones usuàries de Facebook que, segons explica l'activista, tindrien vincles amb l'exèrcit. Acusen Taule de defensar legalment rebels, comunistes i terroristes.

A més de Karapatan, Taule desenvolupa la seva tasca de defensa dels drets humans per mitjà de la National Union of People's Lawyers (NUPL, Unió Nacional d'Advocats i Advocades Populars). Es tracta d'una organització de defensa de drets humans, d'abast estatal, formada per estudiants de Dret i professionals de l'advocacia i la justícia. Taule es va unir a la NUPL quan era a la facultat de Dret i, com a assessora legal de Karapatan, treballa en estreta relació amb l'organització quan es dedica a casos que inclouen violacions de drets humans.

A banda de l'exercici de l'advocacia, Taule és també artista. Moltes de les seves obres estan lligades a la seva tasca de defensa dels drets humans. “És una eina molt efectiva per exposar i expressar qüestions d'una manera diferent”, explica.

Rodrigo Duterte i els (més de 20.000) assassinats extrajudicials

Segons organitzacions de defensa dels drets humans, d'ençà que Duterte va assumir el càrrec el 2016, la seva “guerra contra les drogues”, s'ha cobrat **entre 20.000 i 30.000** vides en assassinats extrajudicials. Les **xifres oficials**, atorgades per la seva administració, parlen d'uns 6.000 morts en el marc de les operacions antidroga. En aquest context, una de les funcions principals de Karapatan és la de documentar totes les desaparicions sospitoses i aquests assassinats. Maria Sol explica que: “A Karapatan tenim 14 oficines regionals, des d'on documentem les desaparicions i els assassinats. Ho fem des de terreny. Un cop aconseguim la informació, creuem les dades per tal de donar amb patrons. Per exemple, molts dels assassinats els duen a terme des de motocicletes: sempre són dues persones: una condueix i la que va de paquet tireteja. També sabem que moltes de les persones a qui han matat, abans han estat *red-tagged* i prèviament les seves cares han aparegut en pòsters o posts a les xarxes socials. Parlem de persones que havien estat acusades de terroristes prèviament al seu assassinat”.

El 2017, el govern filipí **va trencar les converses de pau** amb el Front Nacional Democràtic i ara, juntament amb el New People's Army i el Partit Comunista de les Filipines són considerats organitzacions terroristes. El març del 2018, el país **va deixar de ser membre** de l'Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional (CPI). Com a colofó final a la seva tasca de govern, el 2020 Duterte va aprovar una **nova Llei Antiterrorista**, que acurta els processos judicials i fa que tothom sigui susceptible de ser acusat de terrorisme. Només cal estar mínimament relacionat amb una d'aquestes organitzacions per a ser *red-tagged*.

El 2021, però, el Tribunal Penal Internacional va començar a **investigar** les massacres dutes a terme per l'administració Duterte. Va ser el juny d'aquell mateix any que la fiscal Fatou Bensouda va publicar uns resultats de la seva investigació preliminar sobre la guerra contra les drogues. A l'informe es conclouia que hi havia bases raonables per determinar que a les Filipines s'han comès crims contra la humanitat. En aquests moments s'està investigant Rodrigo Duterte, la

Policia Nacional de les Filipines i els militars i l'Agència de Control de Drogues. Maria Sol Taule confessa que té moltes esperances respecte a aquestes investigacions i està segura que el president filipí, a punt de marxar del càrrec, serà jutjat a mitjà termini.

Per la seva banda, Duterte ja ha assegurat que com que no forma part de la Cort Penal Internacional, aquesta no té jurisdicció sobre el país i, per tant, cooperarà amb la investigació. Considera la investigació "il·legal", però el cert és que la Cort Penal Internacional està investigant fets que van passar abans que el país abandonés l'Estatut de Roma, en conseqüència, es pot continuar investigant. De fet, a l'estudi també estan inclosos assassinats que es van produir a Davao quan Duterte n'era alcalde.

Eleccions al maig del 2022

El 9 de maig, hi ha programades unes eleccions crucials que poden determinar el rumb del país. L'actual mandatari no es pot presentar a la reelecció —la Constitució ho prohibeix— però sí que s'hi presenta la seva filla, Sara Duterte, actual alcaldessa de Davao, com a vicepresidenta, en tàndem amb Ferdinand "Bongbong" Marcos, fill de l'exdictador filipí Ferdinand Marcos, que va governar el país asiàtic des del 1965 i fins al 1986. Per a Maria Sol Taule, la victòria d'aquest tàndem seria una pèssima notícia per al país, ja que dificultaria el diàleg i es posarien molts entrebancs a la investigació de la Cort Penal Internacional.

Entrevista

Com vas decidir convertir-te en una advocada per a la gent que no pot permetre's pagar-ne una?

Quan estava a la facultat de Dret, tenia una visió clara: acabaria els meus estudis i dedicaria la meva pràctica jurídica a les persones que no poden pagar els serveis d'un advocat o advocada, especialment en els casos en què els seus drets són vulnerats per part de l'Estat. La meva presa de contacte amb els problemes socials de Filipines des que era una estudiant universitària i el meu compromís amb els moviments socials van influir considerablement en la meva decisió de dedicar-me a l'advocacia popular. Això implica defensar clients no només a les sales dels tribunals, sinó també als carrers i a qualsevol altre lloc on reclamin justícia.

Com ha canviat la teva feina des de l'arribada al poder de Duterte, l'any 2016?

L'Administració Duterte no ha estat fent res diferent d'administracions anteriors pel que fa a la posada en marxa de programes de contrainsurgència, que realment tenen com a objectiu activistes i defensors i defensores dels drets humans. El que ha canviat durant el seu mandat és que el govern s'ha tornat més sistemàtic i atroç, perquè ha estat utilitzant les institucions de l'Estat per perseguir les persones percebudes com a enemigues: assassinant-les o sotmetent-les a assetjament judicial, amb acusacions i denúncies falses.

La criminalització de defensores i defensors de drets humans és doncs una pràctica habitual.

Moltes persones defensores dels drets humans a Filipines s'enfronten a acusacions falses. Els seus noms són inclosos als registres judicials, al·legant que estan implicades en enfrontaments armats entre les Armed Forces of the Philippines (AFP, l'exèrcit de Filipines) i el New People's Army (NPA, guerrilla comunista). Les autoritats també estan duent a terme registres il·legals de les seves d'organitzacions progressistes, col·locant proves falses com armes de foc i explosius, i detenint i empresonant les persones d'aquestes entitats.

Una de les pràctiques habituals de l'administració Duterte ha estat el *red-tagging*. En què consisteix?

No hi ha una definició universal i exacta, però podríem dir que el *red-tagging* consisteix en la difamació, la desacreditació o el desprestigiar de qualsevol persona que pensi diferent al que marca el govern. S'utilitza com a arma per fer callar els activistes i els dissidents.

Ha aprofitat Duterte el context de crisi ocasionada per la Covid-19 per tancar el país? Com us ha afectat la pandèmia?

Filipines va ser un dels últims països a tancar les fronteres perquè a l'inici de la pandèmia Duterte era negacionista. Quan va veure com començava a afectar el país, va decidir tancar-lo. Abans de la pandèmia, la seva administració sempre va estar preocupada per l'entrada de gent estrangera com periodistes, defensors dels drets humans o observadors internacionals. Pel que fa a la pandèmia, som un dels països que dedica menys diners a la sanitat i això ha estat un problema. L'administració ha hagut de subcontractar els serveis d'altres governs per tal de fer front a la crisi. Això ha fet que el deute hagi augmentat considerablement. La gent ha patit i encara hi ha qui passa gana i qui no té feina. Per sort, les comunitats han treballat molt i s'han creat xarxes de solidaritat conformades per voluntaris que s'han estès com bolets i que han ajudat a apaivagar la situació d'algunes famílies.

Recentment, s'ha tancat un dels mitjans més grans del país, l'ABS-CBN. A Karapatan heu manifestat la preocupació que això us ocasiona i heu condemnat l'escalada de violència contra els i les periodistes en el marc de les pròximes eleccions.

Els periodistes són un dels col·lectius que ha experimentat, durant aquests anys, un risc més gran. Molts d'ells tenen causes criminals obertes i d'altres han estat arrestats. Això ha succeït de manera sistemàtica. Hi ha hagut un atac frontal al dret a la informació i a la llibertat d'expressió.

Duterte va guanyar el 2016 amb una àmplia majoria. Ha canviat la seva imatge a ulls de la ciutadania?

La imatge de Duterte com a home fort ha anat desapareixent durant aquests anys; de fet, molta gent ha quedat molt decebuda de la seva gestió. Ell va guanyar perquè és un populista que es va mostrar com un ciutadà corrent i perquè usa un llenguatge que apel·la al poble. No es va presentar com els polítics tradicionals, que habitualment són grans tenidors de terres. El seu discurs es va fer molt popular, però el nombre d'assassinats de la seva guerra contra les drogues ha fet que la seva imatge se'n ressentís, sobretot a Manila i els seus voltants. És curiós perquè va ser la gent més empobrida qui va votar massivament per Duterte i aquests han estat principalment el seu blanc.

Quin paper hi ha jugat la policia i l'exèrcit?

A la guerra contra les drogues, els agents segueixen ordres que venen de més amunt. El govern els responsabilitza de què ha passat, però en última instància els responsables són els alts càrrecs. Tot això s'ha fet amb una absoluta impunitat i ara el govern vol canviar i controlar la narrativa.

Com heu treballat a Karapatan amb la nova Llei Antiterrorista?

D'ençà que es va posar en marxa, hem documentat diversos casos de persones activistes a qui se'ls ha aplicat. Hem demanat a la Cort Suprema que revisi els casos. El fet és que aquesta llei s'utilitza contra tothom i és una eina molt convenient i útil per a etiquetar a activistes i dissidents de terroristes, perquè és una llei molt àmplia i molt interpretable.

Com veus les pròximes eleccions? Son molt importants per al país.

Sí, i tenim fe i no perdem l'esperança. Creuem els dits per a que no guanyi el tàndem Bongbong Marcos-Sara Duterte. Evidentment, si guanyen aquestes dues persones, les investigacions aniran molt més lentes, perquè clar, qui vol posar el seu pare entre reixes? És per això que les eleccions del maig són crucials.

Què diuen les enquestes?

Les enquestes diuen que Leni Rubredo, l'actual vicepresidenta, podria guanyar els comicis, però fa poc es van publicar unes informacions que asseguruen que hi ha molta diferència entre ella i Marcos. Aquest últim guanyaria i obtindria el 60% dels vots davant el 16% de Rubredo. Tot i que posem en dubte els resultats d'aquestes intencions de vot, sí que veiem que la ciutadania està mostrant certa simpatia per Marcos, qui fa temps que pensa a retornar al poder.

Aquest és el pitjor escenari?

Sí. Si guanya Rubredo, pot ser que es reobri el diàleg i la seva administració estigui disposada a canviar de rumb. Això no es produirà si Marcos guanya les eleccions. Aquesta família encara té casos pendents i han estat sentenciats per temes de drogues i corrupció. No han tornat els diners que van robar al país.

Creus que es podria abolir la Llei Antiterrorista?

Tenim la sensació que les violacions de drets humans al país continuaran i que la Llei no desapareixerà, sinó que es continuarà aplicant contra dissidents i activistes, entre d'altres.

Què pot fer la comunitat internacional per contribuir amb els defensors i defensores de drets humans de les Filipines?

La comunitat internacional ha de donar suport a la crida perquè es faci una investigació independent sobre la situació dels drets humans a Filipines. És molt important que es pressioni el govern perquè aturi els atacs contra la societat civil i les persones defensores dels drets humans. I més important encara, la solidaritat d'altres pobles i el suport de la comunitat internacional a les persones defensores dels drets humans i les seves comunitats és fonamental per aixecar els ànims i que sentin que no estan soles quan busquen pau i justícia enmig d'atacs i repressió.

Ets molt aficionada a l'art i en el teu temps lliure pintes amb aquarel·la. Com es pot fer activisme des del món de la cultura?

Actualment, formo part d'un grup d'artistes que fa campanya contra Duterte i Marcos. Fem exhibicions en línia per mostrar la lluita del poble filipí i és ara quan m'estic començant a introduir a l'escena artística del país. Penso que des de l'art es pot fer molta crítica, però cal més organització.

Nataniel Hernández:

“No existeix un model d’atenció sostenible a aquesta crisi humanitària, sinó que només es busca contenir el flux de migrants a Amèrica del Nord.”

Nataniel Hernández és activista i advocat del Centre de Drets Humans Digna Ochoa, a la regió de Chiapas, a la frontera sud de Mèxic.

Fill d’una família d’activistes, fins als deu anys les vivències d’Hernández van ser les pròpies d’un nen qualsevol de Chiapas. Però una campanya de persecució contra el seu pare els va obligar a mudar-se i a prendre mesures de precaució extremes. Diu que en aquest moment va perdre la joventut, que no va poder entaular amistats pròximes, però també que va entendre amb claredat la realitat de la seva regió. «Després de presenciar tants abusos i excessos per part de l’Estat mexicà, vaig decidir formar-me com a advocat», recorda. El 2005, va començar la seva tasca al Centre de Drets Humans Digna Ochoa, concretament en el procés de consolidació legal, en la cerca de finançament i en la formació i integració de grups de joves.

Per documentar i investigar la corrupció en els megaprojectes i alçar la veu contra les bandes mafioses violentes que gaudeixen de la connivència institucional a Chiapas, Hernández ha estat amenaçat en repetides ocasions. La primera va ser el 2012. De nou, assegura, és diana d’una campanya de desprestigi pública en un país en el qual els assassinats de periodistes i activistes queden impunes, en els calaixos policials de casos sense resoldre.

«La nostra professió és noble i digna, enforteix processos de canvi i transforma realitats, però es desenvolupa en un escenari d’agressions, amenaces i obstacles i sota campanyes de desprestigi i assenyalament». Indefens, Hernández espera poc de l’Estat, i reclama reagrupar-se en comunitats locals.

En aquesta regió generosa, amb pastura per al bestiar i peixos per al pescador, i amb una terra que proveeix de síndries, melons, cafè, cacau o mango, els ideals del zapatisme han calat en part de la societat. La comunitat local encapçala el canvi, sobretot davant la inoperància de l’Estat, com va tornar a demostrar-se a finals del 2018, quan va començar a caminar la primera caravana migrant des de Centreamèrica i Chiapas es va convertir en la primera parada de la ruta. Van néixer noves necessitats i els i les activistes del Centre de Drets Humans Digna Ochoa van redefinir prioritats; van començar a assistir aquests grups heterogenis que fugien de la violència, la manca d’oportunitats i la discriminació. Quatre anys més tard, sense desatendre les seves lluites deganes, continuen assistint als qui travessen Chiapas en el seu camí cap als Estats Units.

Mèxic, davant les caravanes migrants

L’octubre de 2018, a San Pedro Sula, almenys un miler de persones començava a caminar cap al nord, amb destinació als Estats Units, fugint de la violència i la manca d’oportunitats a Hondures. Nens, dones, ancians i joves iniciaven un trajecte en grup que aviat emularen altres comunitats desfavorides de Centreamèrica, Sud-amèrica i les illes del Carib i que passaria a conèixer-se com a «caravana migrant». Aquestes persones, reflex d’un problema irresolut, continuen protagonitzant una odissea de milers de quilòmetres en la qual creuen davanteres, eviten màfies i, a Mèxic, el gruix de la ruta, esperen l’oportunitat que els permeti accedir als EUA.

En un moment d’inestabilitat global creixent, és improbable que aquestes caravanes es detinguin, sobretot perquè el present desespera als seus països d’origen: a El Salvador presideix el populista i autoritari Nayib Bukele, qui experimenta amb bitcoins; a Nicaragua, el govern empresona a opositors i reprimeix els aixecaments socials; i a Veneçuela i Haití, la inestabilitat política i econòmica ofega des de fa massa temps la població. Per això, el flux migrant continua augmentant: a Mèxic, el nombre de peticions d’asil el 2021 va arribar a les 130.000, gairebé el doble que el 2019 i més de cent vegades la xifra de 2013.

En un món en el qual **creix** la intolerància cap al migrant, els governs tendeixen a implementar mesures que restringeixen els seus drets. A Mèxic, a principis de 2019, el recentment elegit president Andrés Manuel López Obrador va rebre els migrants amb els braços oberts, i els va facilitar el trajecte fins a la frontera amb els EUA. No obstant això, aviat va canviar la seva política. Al juny, davant l'amenaça de Donald Trump d'imposar aranzels a productes mexicans, el Govern mexicà va donar suport als polèmics Protocols de Protecció al Migrant (PPM), coneguts com «Remain in Mexico». D'aquesta manera, la frontera nord de Mèxic es va convertir en un lloc en el qual desenes de milers de migrants esperen mentre regularitzen la seva situació als EUA. En paral·lel, el Govern mexicà va militaritzar la frontera sud amb Guatemala i, consegüentment, va dificultar l'avanç de les caravanes. Ara, una vegada superada l'etapa crítica de la pandèmia del coronavirus, nega l'asil: el 2021, Mèxic **va rebutjar** més de la meitat de les 26.000 sol·licituds d'asil d'haitians als quals, prèviament, els EUA havia denegat l'entrada.

«Tant les autoritats estatunidenques com les mexicanes han violat la seva obligació [derivada de les seves pròpies legislacions i del dret internacional] de protegir els drets humans dels nens i nenes sol·licitants d'asil. Han violat els seus drets, en primer lloc, en negar-los accés a procediments d'asil i expulsar-los il·legalment a la frontera; i en segon terme, en retornar-los de manera sumària als seus països d'origen, sense haver avaluat de manera adequada els possibles danys als quals els exposaven», **considera** Amnistia Internacional en l'informe 'Empesos al Perill', sobre les devolucions forçades de migrants menors d'edat no acompanyats, la baula més feble de les caravanes. «Durant el primer any d'aquesta desastrosa i discriminatòria política [de març de 2020 a març de 2021], els governs de Trump i Biden han expulsat de manera il·legítima més de mig milió de persones migrants i sol·licitants d'asil, inclosos els més de 13.000 menors d'edat no acompanyats que van ser expulsats pel govern de Trump», afegeix.

Malgrat la il·lusió inicial, l'arribada de Joe Biden a la Casa Blanca no ha alterat la política migratòria dels EUA. Una decisió d'una cort local el va obligar a donar marxa enrere en la seva intenció d'eliminar els Protocols de Protecció al Migrant, i va haver de renegociar-los amb Mèxic. A més, amb l'excusa de la crisi del coronavirus va denegar l'entrada a migrants sobre la base de la polèmica norma de salut pública **Title 42**. És a dir, més enllà de la dialèctica, els migrants continuen sent retornats a la violenta frontera nord del país asteca. És llavors quan comença el calvari dels migrants: desesperats, intenten travessar la frontera de manera il·legal o, resignats, es busquen la vida temporalment al país asteca.

Entrevista

Les organitzacions locals estan assistint les caravanes migrants. Quina és la tasca del Centre de Drets Humans Digna Ochoa?

Estem enfocats en la lluita contra la violència i la concentració de la propietat de la terra [segons el Centre de Drets Humans Fray Bartolomé de las Casas, entre 2010 i 2021 les persones desplaçades a Chiapas **van superar** les 14.000], però sent una zona de pas de la caravana migrant, arribem a acords per ajudar amb el monitoratge de migrants en el trajecte de 146 quilòmetres des de Mapastepec fins a Arriaga. D'altra banda, realitzem accions humanitàries: creem brigades que entreguen aigua i aliments. I és possible gràcies a les comunitats, que són solidàries amb la realitat migratòria, davant la falta d'implicació de l'Estat mexicà.

Que els migrants intentin arribar als EUA no és nou, encara que sí que ho és que ho facin en grups grans i heterogenis.

Últimament venen persones de Centreamèrica, Haití i Cuba i de països africans, famílies i comunitats senceres que no tenen garantides les condicions bàsiques per sobreviure, l'aigua o el menjar, i que fugen de la violència i l'exploació. Aquest és el gruix de la ruta migratòria, els integrants de la qual són, a més, estigmatitzats. Es diu que són pandillers, criminals; però darrere de cada migrant hi ha una història molt greu. Una situació similar a la que es viu a

Chiapas, Guerrero, Oaxaca, Veracruz, on ha penetrat el crim organitzat i la falta d'oportunitats condiciona la vida. Per això, a les caravanes arriben comunitats senceres, joves, ancians, dones, que busquen la manera d'arribar als EUA i començar una nova vida.

Quan aquests migrants arriben a Chiapas, què temen?

Existeix un temor generalitzat a ser detinguts. Però no sols a la detenció en si, sinó a la manera d'actuar de les autoritats migratòries, en aquest cas l'Exèrcit, la Marina i la Guàrdia Nacional. En molts casos, violen els drets humans: parlo de tortures, agressions, que els despullin de les seves pertinences i d'abusos sexuals a dones. En la majoria de casos, les detencions són arbitràries i les lleis migratòries s'implementen malament. Els migrants són portats a centres de detenció on poden romandre dies o setmanes sense tenir contacte amb familiars o institucions. Són excessos que converteixen aquesta detenció en un calvari. En paral·lel, hi ha la penetració del crim organitzat per a cooptar a dones i nenes en les xarxes d'explotació sexual.

L'octubre de 2021, la Guàrdia Nacional va matar dos migrants cubans que anaven en un grup de migrants a Pijijiapan, a Chiapas. Com a contrast, hi ha informacions recents de migrants acampant al centre d'una plaça d'aquesta mateixa ciutat. Per què es donen aquestes dues imatges?

Els que busquen una altra manera per arribar al nord i s'allunyen del gruix de la caravana migrant són vulnerables a patir un atac o una persecució com la que vam veure amb els dos migrants cubans. Van més ràpid però el perill és més alt. La Guàrdia Nacional no té ordres de disparar, sinó de revisar la documentació i detenir. El grup de cubans no tenia armes, però la Guàrdia Nacional va justificar la seva acció dient que anaven al cotxe d'un traficant. És absurd.

Des de 2019, Andrés Manuel López Obrador ha militaritzat les fronteres. Quins efectes està tenint aquesta decisió?

No existeix un model d'atenció sostenible a aquesta crisi humanitària, sinó que només es busca contenir el flux de migrants a Amèrica del Nord. Ha estat una mala estratègia continuar amb la militarització del país, sobretot en la frontera sud, i donar-li potestat a la Guàrdia Nacional en les zones calentes on suposadament actua el crim organitzat. La política de militarització del Govern està fora de lloc, perquè els abusos policials continuen, així com els desplaçaments de persones. El que passa és que ara estan col·locats en zones estratègiques de Chiapas on hi ha zapatistes i es volen desenvolupar megaprojectes. Aquesta militarització no obeeix a una estratègia per combatre grups criminals de la zona, sinó que serveix als interessos del gran capital per als megaprojectes a Chiapas, Oaxaca, Tabasco, Guerrero o Puebla.

Esperava això de l'esquerrà López Obrador?

Nosaltres sí, particularment no teníem grans esperances. Es canvia el partit, però el model és el mateix. Hi havia gent que confiava en un canvi substancial amb López Obrador, però hem vist un reciclatge de [polítics] priistes i panistes en el nou Govern. Des de dalt, ningú alterarà la realitat, però hi ha esperança per a un canvi si la gent resisteix en poblats i colònies.

Confia en un canvi de política migratòria dels EUA?

Els migrants mantenen viva l'economia a tot el món, però desgraciadament, no crec que canviï res. Com que és una causa mundial, és necessari plantejar un moviment global que exigeixi el reconeixement dels drets dels migrants, que són invisibilitzats i pateixen violència, explotació i menyspreu.

A Mèxic, són constants les amenaces a defensors de drets humans i periodistes. El 2019 van assassinar a Sinar Corzo, un activista que era amic seu. Com es defensa la societat quan el Govern no respon?

Per reduir la violència, perquè la protecció oficial no funciona, necessitem desenvolupar mecanismes fora de la lògica institucional. El nombre d'assassinats de periodistes i activistes incrementa perquè el Govern mexicà els estigmatitza. L'assassinat del company Sinar Corzo, defensor dels drets humans a Arriaga, és un més d'una llarga llista d'impunitat en la qual no s'investiga ni castiga els autors dels crims. L'any passat, un grup controlat pel Govern local va voler descarregar una arma de foc contra mi. El problema és que no passa res; no hi ha justícia. En canvi, s'usa el sistema per empresonar activistes, com passa amb la companya Kenia Hernández, que té nou processos penals oberts per suposats atacs a les vies públiques de comunicació.

Vania Arana

“Las Kellys ens ha servit per conèixer-nos a nosaltres mateixes, però també a les persones amb qui treballem i que tenim al davant. Això no té preu, perquè hem aconseguit crear uns llaços d’amistat molt forts. Fa que ens sentim en família. Busquem canviar la societat i anem totes a una.”

Vania Arana és portaveu i presidenta del sindicat Las Kellys Catalunya. Va arribar a Madrid el 1992 procedent del Perú, el país que la va veure néixer. Allà havia estudiat per ser professora de secundària, però quan va arribar aquí, no va poder convalidar la titulació, ja que no hi havia correspondència en els estudis. Fou llavors quan va començar a cuidar gent gran, però un parell d’incidents van fer que busqués una altra cosa. “El primer dia de cuidar un senyor gran, es va morir mentre dormia. Fou un impacte. Després d’alguna altra experiència, vaig decantar-me per començar a netejar cases. Ho vaig fer durant un mes i llavors em va sorgir una oportunitat a Andorra!” Va ser al país pirinenc on la Vania va començar a fer feina en hotels.

El 1996 va començar a treballar a través d’ETT (empreses de treball temporal) i va ser en aquesta època en la qual va adquirir més experiència en l’àmbit de la neteja d’habitacions. “A banda de la pràctica, d’ençà que vaig començar a treballar com a cambrera de pisos, sempre m’he format en l’àmbit de l’hostaleria”, explica. També va

estudiar un curs de Filologia hispànica a la UNED, però ho va deixar perquè ella volia ser mestra, i els estudis no anaven encaminats cap a aquesta professió.

La Vania reconeix que va ser quan es va quedar embarassada quan es va adonar de les condicions precàries que vivia el sector en el qual ella treballava. “Vaig tenir un embaràs molt dolent, molt problemàtic i complicat. L’ETT amb la qual estava no se’n va fer càrrec i em vaig sentir abandonada laboralment. Em van fer signar una baixa voluntària”. Després de l’embaràs i durant els anys posteriors, va tenir problemes d’assetjament a la feina que la van fer caure en una depressió.

A poc a poc, la Vania i les seves companyes es van adonar que no hi havia ningú que vetllava pels seus drets laborals i el seu benestar, i a través de trobades esporàdiques en les quals compartien experiències, es van anar organitzant.

2014, punt d’inflexió

El 2014 es va produir el punt d’inflexió. En una gran cadena hotelera Barcelona, hi va haver un **canvi de model**: es van acomiadar de manera dràstica algunes cambreres de pisos, i les condicions de qui no va ser acomiadat van empitjorar notablement. “Netejàvem 30 habitacions en 8 hores, o en 10, o en les que fes falta. De vegades eren les set de la tarda i no podíem marxar. Ens en vam fartar. A banda de l’augment de feina, no teníem dret a descansar durant la jornada laboral, a menjar o a beure. La persecució era única i la situació es va tornar impossible de gestionar. A més, no feien fora a la gent, sinó que s’esperaven que agaféssim baixes voluntàries”. Va ser llavors quan les cambreres de pisos es van organitzar i van presentar una demanda col·lectiva.

La demanda contra l’hotel en qüestió va ser la gran primera victòria de la Vania i les seves companyes. El 2018, les cambreres de pisos van arribar a un pacte amb l’hotel i el judici no es va arribar a produir. Es va arribar a un acord i es va haver de **readmetre les treballadores** que havien estat acomiadades. A banda, tota la plantilla de l’hotel va ser internalitzada, incloses les persones que no havien demandat. “Ho recordo com un moment d’eufòria. És tan gran el què vam aconseguir! Per a nosaltres va ser una satisfacció immensa. Va suposar un punt d’inflexió a les nostres vides i ens ha permès continuar lluitant pels nostres drets”, reconeix la Vania.

Las Kellys: nascudes per a reclamar els seus drets

El nom “Las Kellys” és un joc de paraules que apareix d’acurtar l’expressió “las que limpian”. Van néixer a través de les xarxes socials el 2014 —la Vania reconeix que les xarxes les van ajudar a conglomerar el malestar i la insatisfacció, a teixir llaços d’unió amb diferents col·lectius i a fer-se més fortes a partir de la lluita conjunta —, el 2016 es van constituir com a associació i el 2018 com a sindicat. En aquests moments, Las Kellys tenen presència a vuit territoris:

Barcelona, Benidorm, Cadis, Fuerteventura, La Rioja, Lanzarote, Madrid i Mallorca. Com associació, cada grup territorial és independent.

Els problemes, reptes i obstacles als quals han de fer front les cambreres de pisos són múltiples: invisibilitat social, salaris baixos, poc reconeixement professional, contractació irregular, temporal i a temps parcial, càrrega de la feina, externalitzacions, pressió, etc. Això es tradueix en estadístiques que mostren l'estat del col·lectiu. [Segons Comissions Obreres](#), el 95,9% de les cambreres de pisos pateix símptomes clínics d'ansietat, el 70% assegura experimentar dolor muscular, el 71,5% consumeix fàrmacs per pal·liar el malestar i 4 de cada 10 cambreres de pisos presenta símptomes depressius.

Davant aquesta situació, [les demandes](#) de Las Kellys, són clares: jubilació anticipada, reconeixement de les malalties derivades del treball, desaparició de l'externalització (és a dir, modificació de l'[Article 42 de l'Estatut dels Treballadors](#)), incorporació de la [Llei Kelly](#), gestió per part de l'INEM de les borses de treball, blindatge dels Convenis d'Hostaleria, increment de les inspeccions laborals, compliment del capítol III de la Llei de Prevenció de Riscos Laborals, realització d'estudis ergonòmics per calcular i limitar les càrregues de treball o el compliment de l'Article 34 de l'Estatut dels treballadors i treballadores per poder conciliar, entre d'altres.

Durant aquests anys, a banda de continuar lluitant per garantir el respecte pels seus drets laborals, Las Kellys Catalunya han dut a terme diverses iniciatives: el mateix any del seu naixement com a sindicat, van impulsar un segell de qualitat que va ser aprovat pel Parlament de Catalunya. El dia d'avui, [continua sense desenvolupar-se](#) ni implementar-se a causa de "la poca voluntat política". Es tracta d'un segell que acredita les condicions de treball dignes per a les treballadores. També van presentar una [Directiva Kelly](#) a Brussel·les per tal d'acabar amb l'externalització dels serveis i recentment s'han embarcat en un projecte ambiciós: posar en marxa una [Central de Reserves](#) amb hotels que hagin adquirit el segell Kelly. Es vol proporcionar una base de dades amb allotjament que respectin els drets laborals de les cambreres de pisos i els altres treballadors i treballadores. El projecte es va posar en marxa a partir d'un micromecentatge que va funcionar molt bé i que tenia com a lema "Yo reservo con Las Kellys". Ara, estan desenvolupant la iniciativa. Està previst que la Central de Reserves comenci a estar operativa a partir de l'estiu del 2022.

Entrevista

Quina ha estat la clau de l'èxit de Las Kellys?

Per arribar on estem actualment, hem hagut de saltar-nos algunes normes imposades per la societat i el sistema. Què vol dir que hem d'esperar tres mesos per parlar amb una persona? Ens hem plantat moltes vegades a llocs per parlar amb gent i hem aconseguit moltes fites. Quan vam participar en la negociació del Conveni Col·lectiu d'Hostaleria, per exemple, va ser la primera vegada que es va parlar de l'externalització.

Però està permesa, en hostaleria.

L'externalització està permesa sempre que no se subcontracti a persones que desenvolupen l'activitat principal. És a dir: la gent que neteja la façana d'un hotel pot ser externa, o si algun dia s'hi ha de fer una convenció i s'ha de contractar un servei de càtering especial. No és el cas de les cambreres de pisos.

Quina és la relació amb altres col·lectius?

Molt bona. No seríem on som sense ells. Ens han brindat un suport i una ajuda constant. Al principi, quan no teníem material per a pancartes, ens el deixaven; feien actes amb recaptació que anava cap a la nostra associació, ens permetien posar parades a les fires, etc. Si els hagués d'anomenar, no acabaria.

I amb els sindicats majoritaris?

Ens vam reunir amb UGT i CCOO, però l'experiència no va ser massa bona. Ens vam sentir abandonades. Nosaltres, a més, ja teníem claríssim que ens uniríem amb Las Kellys. Des del primer moment vam veure que la relació no seria fructífera.

D'on us financeu?

Tenim marxandatge, fem menjar, col·laborem amb Sindillar, etc. Sindillar, precisament, ha muntat un taller tèxtil i nosaltres hem estat estudiant costura amb elles; ara també pertanyem al seu taller. Pel que fa al tema jurídic, sempre hem treballat amb els advocats Laie, que ens ajuden de manera gratuïta. Ens han ajudat a fer el segell de qualitat, a constituir-nos com a sindicat, o a anar a Brussel·les.

A què hi vau anar, a Brussel·les?

A presentar la Directiva Kelly. Ho vam fer gràcies a un munt de persones i col·lectius. Durant aquests anys, també hem intercanviat experiències amb Kellys d'Alemanya, França, Itàlia i el Regne Unit. Ho vam presentar conjuntament amb elles.

Alguna conclusió?

A Espanya, la situació és molt complicada. L'externalització ens està matant i s'ha d'erradicar.

Quin paper han jugat els mitjans en el reconeixement de Las Kellys?

En el nostre cas, els mitjans de comunicació han estat fonamentals. És cert que hem de tenir sempre molta cura sobre què diem i com diem les coses, però ens han ajudat a visibilitzar la nostra problemàtica i a crear consciència entre la societat. A través dels mitjans grans i tradicionals hem arribat a les pantalles de moltes cases, però han estat els mitjans alternatius els qui han fet seguiment dels casos i ens han acompanyat en tot aquest recorregut. Han parlat de les nostres problemàtiques en profunditat i ens han permès posar-nos en contacte amb altres col·lectius com La Marea Blava o La Marea pensionista. [Pan y Rosas](#) ens ha acompanyat des del principi.

L'aparició de la Covid-19 i la crisi ocasionada per la pandèmia us va afectar moltíssim.

Molt. Es va acomiadar a moltes companyes, sobretot a les que treballaven de manera externa. A moltes se'ls va fer signar la baixa voluntària. Les que tenien un contracte fix discontinu també es van quedar al carrer. Com a Kellys, vam haver d'anar a parlar amb molts polítics, tant de dretes o esquerres. La pandèmia ens ha permès conèixer-nos millor i ens hem adonat que la solidaritat ve de la societat, com les associacions de barri.

Per què us caracteritzeu, Las Kellys?

Per la constància i per ser sinceres, ser franques i mostrar-nos tal com som. Som transparents, un adjectiu que sovint es diu massa a la lleugera. Mai hem ocultat que som persones de diferents ideologies, procedències, maneres de fer, etc. La clau ha estat i és respectar-nos. Som un col·lectiu molt heterogeni. A través d'aquest respecte i la confiança hem fet teràpia col·lectiva sense saber que, posant en comú les nostres experiències, ens estàvem ajudant i acompanyant.

Què en destacades, del col·lectiu?

Las Kellys ens ha servit per conèixer-nos a nosaltres mateixes, però també a les persones amb qui treballem i que tenim al davant. Això no té preu, perquè hem aconseguit crear uns llaços d'amistat molt forts. Fa que ens sentim en família. Busquem canviar la societat i anem totes a una. S'ha creat un vincle a través de la responsabilitat i l'estima, però si hi ha una paraula que ens defineix i que ens ha fet arribar on som, és l'amor. L'amor que tenim per nosaltres mateixes, les unes per les altres i l'amor que sentim per la nostra feina. Perquè sí, jo no vaig començar a treballar de cambrera de pis perquè m'agradés, però amb el temps he acabat estimant la feina.

Què estimes de la teva feina?

Ara fa un temps que, a través de Las Kellys, faig xerrades. Doncs bé, per a mi és igual de gratificant fer una xerrada en una universitat que acabar de fer una habitació. Imagino que hi ha molta gent qui no s'ho creu, però dona molta

satisfacció acabar de netejar una habitació que t'has trobat feta un desastre. Una se sent orgullosa. Dedicar-se a la neteja d'una habitació d'hotel té la seva tècnica i no tothom ho pot fer. Només cal retrocedir l'any 2008, quan va esclatar la crisi econòmica.

Què va passar?

Al col·lectiu van arribar molts homes que s'havien quedat sense feina. Aguantaven molt poc i ens preguntaven com ens ho fèiem.

Se us ha tractat amb paternalisme?

Als hotels no; tot el contrari, perquè ens costa molt que reconeixin la feina. A fora de l'àmbit estrictament laboral, de vegades sí. De vegades també ens han tractat com si fóssim l'última cosa i amb menyspreu.

D'on sorgeix la idea de la Central de Reserves?

Molta gent es posa en contacte amb nosaltres per preguntar-nos sobre hotels que respectin les treballadores i d'aquí surt la idea. Volíem donar resposta a aquestes inquietuds. Encara que les cambreres de pis estiguin en plantilla, això no vol dir que es respectin els seus drets laborals. El nostre primer gran objectiu era donar-nos a conèixer i que la gent tingués coneixement i fos conscient de la nostra situació. Perquè això que ens passa a nosaltres, li pot passar a tothom. Llavors, que un hotel tingui el segell de qualitat voldrà dir que les cambreres de pisos estan contractades per l'hotel en qüestió, que els contractes respecten el Conveni Col·lectiu d'Hostaleria, que hi ha una conciliació familiar adequada o que es respecta el tema de les malalties i les possibles adaptacions a la feina, entre d'altres. Això últim es contempla a la llei, però no se sol aplicar. Està tot en marxa amb l'objectiu que estigui operativa a partir del juny. Hem tingut problemes per trobar una empresa que ens ho faci tot i que no externalitzi cap servei. De fet, ja en teníem una, però l'advocada es va llegir tota la documentació i ens vam adonar que sí que hi havia serveis externalitzats.

En referència al tema de les malalties, al vostre manifest es demana el "Compliment del capítol III de la Llei de Prevenció de Riscos Laborals i així mateix la Llei de Coordinació d'Activitats Empresariales i que es realitzin els estudis ergonòmics per calcular i limitar les càrregues de treball segons les característiques de cada hotel".

Sí. Les malalties que desenvolupem les cambreres de pisos solen ser musculoesquelètiques, tot i que també desenvolupem malalties i trastorns psicològics com l'ansietat o la depressió causats per la pressió sota la qual treballem. Fem la feina amb faixes, turmelleres, etc. Anem totalment equipades! Som un col·lectiu malalt.

Fa temps que ho denunciéu, això.

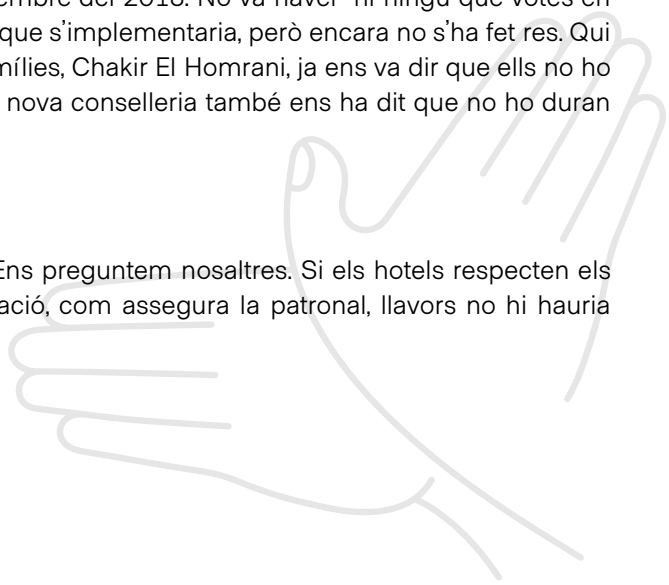
Tinc companyes de trenta anys que estan malaltes. És molt complicat que una cambrera de pisos es jubili als 65 anys, com en altres professions. Normalment ens jubilem abans. Fa vint anys, però, es podia arribar a bons pactes amb els caps, que et respectaven i es preocupaven per tu. Ara això ja no és tan habitual. S'ha deshumanitzat el treball, i d'això en tenen responsabilitat les empreses externes.

Què és el segell de qualitat?

El segell de qualitat va ser aprovat pel ple del Parlament el novembre del 2018. No va haver-hi ningú que votés en contra i només una abstenció. Es va dir que es desenvoluparia i que s'implementaria, però encara no s'ha fet res. Qui era en aquell moment el conseller de Treball, Afers Socials i Famílies, Chakir El Homrani, ja ens va dir que ells no ho farien. Continuem reclamant, però la patronal té molta força. La nova conselleria també ens ha dit que no ho duran a terme.

La patronal s'hi oposa?

La patronal diu que el segell és discriminatori. En quin sentit? Ens preguntem nosaltres. Si els hotels respecten els drets laborals de les treballadores i no es produeix cap vulneració, com assegura la patronal, llavors no hi hauria d'haver cap problema, no?

MUNICIPIS, ENTITATS I INSTITUCIONS PARTICIPANTS XII EDICIÓ

Ciutats Defensores dels Drets Humans és un projecte municipalista que compta amb la participació d'ajuntaments, entitats i institucions que, des dels seus respectius àmbits d'actuació, treballen en la defensa dels drets humans.

Organitzen

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament: <https://www.fonscatala.org>

Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat: <http://www.ccar.cat>

Col·laboren

Barberà del Vallès: www.bdv.cat

Begues: www.begues.cat

Caldes de Montbui: www.caldesdemontbui.cat

Castelldefels: www.castelldefels.org

Cornellà de Llobregat: www.cornella.cat

El Prat de Llobregat: www.elprat.cat

Esplugues de Llobregat: www.esplugues.cat

Gavà: www.gavaciutat.cat

Girona: www.girona.cat

Granollers: www.granollers.cat/can-jonch

Mataró: www.mataro.cat

Molins de Rei: www.molinsderei.cat

Mollet del Vallès: www.molletvalles.cat

Reus: www.reus.cat

Rubí: www.rubi.cat

Sabadell: www.sabadell.cat

Sant Feliu de Llobregat: www.santfeliu.cat

Sant Boi de Llobregat: www.santboi.cat

www.barrejant.cat

Santa Coloma de Gramenet: www.gramenet.cat

Sant Cugat del Vallès: www.santcugat.cat

Sant Joan Despí: www.sjdespi.net

Sant Just Desvern: <https://santjust.net/>

Sant Vicenç dels Horts: www.svh.cat

Tarragona: www.tarragona.cat

Terrassa: www.terrassa.cat

Viladecans: www.viladecans.cat

Vilafranca del Penedès: www.vilafranca.cat

Vilanova i la Geltrú: www.vilanova.cat

Participen

Diputació de Barcelona: <https://www.diba.cat>

Institut de Drets Humans de Catalunya: <https://www.idhc.org>

Institut Català Internacional per la Pau: <https://www.icip.cat>

Àrea Metropolitana de Barcelona: <https://www.amb.cat>

Casa Amèrica Catalunya: <https://americat.barcelona/es/home>

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament: <http://cooperacioncatalana.gencat.cat>

Fòrum de Síndics i Síndiques Defensors i Defensores locals de Catalunya:

<http://www.sindicatureslocals.cat>

DECLARACIÓ INSTITUCIONAL

CIUTATS DEFENSORES DELS DRETS HUMANS

Any 2022

Trenta anys després de la guerra dels Balcans, Europa torna a ser un continent en guerra. L'agressió armada russa contra Ucraïna, que se suma a altres conflictes armats en altres regions, fa més necessari que mai reivindicar la pau i els drets fonamentals com a eixos vertebradors de les polítiques públiques nacionals i internacionals. Valors als quals cal afegir el de la solidaritat a les persones que migren en tot el món a conseqüència dels conflictes i empitjorament de les condicions de vida.

En els darrers anys, els ajuntaments, com a administració més propera a la ciutadania, s'han constituït en actors de les polítiques de pau i drets humans. En solidaritat i suport amb les lluites pels drets humans que se succeeixen arreu del món, diversos municipis catalans organitzen, per novè any consecutiu, amb el suport d'entitats de la societat civil i d'institucions públiques, el projecte Ciutats Defensores dels Drets Humans.

Aquest projecte té per finalitat fer valdre la tasca de defensores i defensors de drets humans: persones i associacions civils que promouen i protegeixen els drets i les llibertats fonamentals posant, moltes vegades, en perill la seva vida i llibertat; particularment el dret a la pau, els drets de les persones migrades i refugiades, el dret a la terra i al medi ambient, els drets civils i polítics, així com els drets de grups en situació d'especial indefensió com les dones i el col·lectiu LGTBI.

Després de dos anys de la pandèmia covid-19, en què han crescut les vulnerabilitats socials, és més important que mai protegir les persones que ens protegeixen. És per això que un any més donem suport al projecte de Ciutats Defensores dels Drets Humans i:

- 1.** Reivindiquem la vigència i el ple respecte del dret a la pau i el dret de les persones que defensen la pau i els drets humans a desenvolupar la seva tasca sense riscos ni amenaces.
- 2.** Reivindiquem igualment el ple respecte dels drets fonamentals de les persones refugiades, amb particular cura pel que fa als drets de les dones i els infants, en tots els estadis de la migració; des de llur sortida del país fins al seu assentament definitiu o, si així ho volen, el retorn segur al seu lloc d'origen.
- 3.** Recordem i ens comprometem a visibilitzar la situació d'especial risc que viuen les persones i comunitats que defensen el medi ambient i la terra, així com les que defensen els drets de les dones, de les persones LGTBIQ i de les persones migrants i refugiades.
- 4.** Condemnem la imposició de limitacions a les activitats dels defensors i defensores de drets humans, incompatibles amb el dret internacional dels drets humans, i llur persecució per part de governs autoritaris, però també de governs democràtics, empreses, grups armats i altres actors.
- 5.** Recordem la situació d'especial vulnerabilitat, agreujada actualment amb la pandèmia covid-19, que viuen determinades minories i determinats col·lectius i/o grups i la indefensió que pateixen davant les violacions dels seus drets.

6. Renovem el nostre compromís amb els drets humans a escala local i ens comprometem a mantenir i intensificar les polítiques públiques locals de suport als defensors i defensores de drets humans, tant a escala local com internacional.
7. Recordem, donem suport i reivindiquem l'alliberament de les persones defensores dels drets humans injustament empresonades únicament per dur a terme la seva tasca, particularment de Nasrin Sotoudeh (Iran); Ilham Tohti (minoria uigur de la Xina) i Abdulhadi Al-Khawaja (Bahrein).
8. Ens comprometem a difondre la labor de les persones defensores i a facilitar la reflexió i el debat, reconeixent la importància de l'educació a casa nostra, especialment entre el públic jove.
9. Instem al Govern de la Generalitat i al Govern de l'Estat a mantenir, enfortir i ampliar les polítiques públiques de suport als defensors i defensores dels drets humans a escala nacional i internacional.

CAMPANYA DE SUPORT A DEFENSORS I DEFENSORES DELS DRETS HUMANS

A moltes regions i països del món, la defensa dels drets humans és vista com una amenaça per als interessos econòmics o polítics dels estats, que, lluny d'intentar garantir i respectar la tasca de les persones defensores, intenten silenciar-les amb diferents estratègies. La violència i els atacs, així com els assassinats, no deixen d'incrementar –segons Front Line Defenders, [el 2021 van ser assassinades 358 persones defensores dels drets humans a tot el món](#). D'aquesta manera, les persones defensores tenen cada vegada menys garanties per executar el seu treball, que a més es veu obstaculitzat per altres formes de violència.

Des de Ciutats Defensores dels Drets Humans volem visibilitzar els [casos de criminalització als defensors i defensores de drets humans](#). Per això, tenim campanyes de suport per demanar l'alliberament de persones empresonades injustament.

Abdulhadi Al-Khawaja

L'Abdulhadi Al-Khawaja és un històric activista per a la defensa dels drets humans a Bahrain.

L'any 2011, Al-Khawaja va participar en les protestes que van marcar l'arribada de la Primavera Àrab a Bahrain. Poc després, va ser detingut a cops i condemnat a cadena perpètua per un tribunal militar. A la presó, ha patit greus tortures i maltractaments. Ha dut a terme diverses vagues de fam, en protesta per la seva situació i per les abusives condicions que es viuen a la presó de Jaw. L'intent de silenciar Abdulhadi Al-Khawaja reflecteix un patró sistemàtic de repressió contra qualsevol expressió dissident o de protesta. Com denuncia Human Rights Watch, les autoritats han prohibit el funcionament de qualsevol mitjà de comunicació independent al país, han dissolt tots els grups d'oposició i continuen detenint i condemnant activistes i periodistes.

El 2022 [ha rebut el destacat Premi Martin Ennals](#) com a mostra de reconeixement dels seus esforços a favor de les reformes polítiques i socials a Bahrain i la regió.

Ilham Tohti

L'Ilham Tohti és un economista i intel·lectual uigur. Originari d'Artux, a la Regió Autònoma Uigur de Xinjiang, i establert des dels 16 anys a Beijing, ha treballat intensament per promoure els drets de la minoria uigur i obrir un espai de diàleg amb la comunitat han, majoritària a la República Popular de la Xina.

El 2014 va ser condemnat a cadena perpètua sota acusacions de separatisme, una reivindicació amb la qual ell mai no s'havia identificat.

L'activisme de Tohti ha estat reconegut amb destacats premis internacionals, entre els quals es troben el Martin Ennals (2016), el Václav Havel (2019) i el Sàkharov (2019).

L'intent de silenciar-lo, com apunten des del Servei de Recerca del Parlament Europeu, respon a l'enduriment de la política xinesa pel que fa a l'abordatge de l'extremisme religiós, el separatisme ètnic i el terrorisme. Una estratègia en què s'ha acabat entenent la identitat uigur com una amenaça per a la seguretat nacional.

Nasrin Sotoudeh

La Nasrin Sotoudeh és una advocada iraniana referent en la lluita pels drets humans al seu país. És defensora dels drets de les dones, de la infància, de les minories, de periodistes independents i d'activistes, entre d'altres.

En els darrers anys, ha estat especialment visible la seva denúncia contra l'ús obligatori del hijab i la seva tasca de suport al moviment de dones que el rebutgen. El seu compromís amb els drets i les llibertats col·lectives l'ha situat en el punt de mira de les autoritats iranianes, que des de juny de 2018 la retenen empresonada, primer a la presó d'Evin i actualment a Qarchak.

La seva condemna, anunciada el març de 2019, ha estat interpretada per Amnistia Internacional (AI) com un missatge adreçat a tota la dissidència. Sumada a una sentència anterior de 5 anys de presó, la pena que recau actualment sobre Sotoudeh vol ser "exemplar": 38 anys de reclusió i 148 fuetades.

La persecució contra Sotoudeh i la seva família s'inscriu en un patró sistemàtic de repressió contra la llibertat d'expressió, reunió i associació a l'Iran. Des d'Amnistia Internacional denuncien, entre altres, l'ús letal de la força per part del govern per aixafar protestes, amb centenars d'assassinats i milers de detencions arbitràries, i la intensa repressió del moviment que lluita contra l'ús forçós del hijab.

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Edició:
Ciutats Defensores dels Drets Humans

Coordinació de l'edició:
Fons Català de Cooperació al Desenvolupament
amb la participació de
la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat.

Redacció:
Queralt Castillo Cerezuela i Miguel Fernández Ibáñez

Disseny i maquetació:
Sara Lupiáñez Fontanet

Març de 2022

Organitzen:

Participen:

Col·laboren:

